

УМОВИ Й ПІДСТАВИ УЧАСТІ ТОРГІВЦЯ ЦІННИМИ ПАПЕРАМИ В ГОСПОДАРСЬКИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ

Лісова Д.О.,

здобувач кафедри господарського права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Визначаються підстави й умови участі торгівця цінними паперами в господарських правовідносинах в межах господарсько-правових статусів брокера, дилера, андеррайтера та управителя цінними паперами. Аналізуються умови державної реєстрації господарського товариства й отримання ліцензії на зайняття діяльністю з торгівлі цінними паперами.

Ключові слова: цінні папери, торговець цінними паперами, юридичні факти, брокер, дилер, андеррайтер, управитель цінними паперами.

Лисова Д.А. / Условия и основания участия торговца ценными бумагами в хозяйственных правоотношениях / Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Украина

Определяются условия и основания участия торговца ценными бумагами в хозяйственных правоотношениях в рамках хозяйственно-правовых статусов брокера, дилера, андеррайтера и управителя ценными бумагами. Анализируются условия государственной регистрации хозяйственного товарищества и получения лицензии на занятия деятельностью по торговле ценными бумагами.

Ключевые слова: ценные бумаги, торговец ценными бумагами, юридические факты, брокер, дилер, андеррайтер, управитель ценными бумагами.

Lisova D.O. / conditions and grounds for participation of securities trader in economic relationships / The National Law University named after Yaroslav the Wise, Ukraine

The article is devoted to research of conditions and grounds for participation of securities trader in economic relationships in legal status of broker, dealer, underwriter and securities manager.

It's determined that conditions of participation of securities trader in economic relationships are divided on general and special. General consists of general and special economic personality but special – of conditions that are necessary for broker, dealer, underwriter and securities manager to provide their activity in appropriate legal statuses on stock market. General economic personality is obtaining in a procedure of state registration of legal entity and special economic personality – in a procedure of license obtaining. State registrations of Business Company as well as obtaining of a license are legal facts that have place in the presence of necessary conditions.

The author makes a conclusion that participation of broker, underwriter and securities manager on a stock market related on two kinds of relationships – internal and external. Internal relationships arise between broker (underwriter, securities manager) and client on the basis of civil legal deal by which client delegates his rights and responsibilities to securities trader that has to provide his activity on stock market from his name or name of a client as well as in interests and at the expense of a client. External relationships arise between securities trader and other parts of stock market.

It's determined that dealer is an independent player on a stock market that provides his activity from his name and in his own interests and that is why the only ground for his activity on such market is a deal with other players and the only condition is the existence of general and special economic personality.

The differentiation of conditions and grounds for participation of securities trader in economic relationships in legal status of broker, dealer, underwriter and securities manager as well as features of appropriate legal statuses are conducted.

Key words: securities, securities trader, legal facts, broker, dealer, underwriter, securities manager.

Участь торгівця цінними паперами в правочинах, що вчиняються з такими об'єктами правовідносин, визначена положеннями законодавства, зокрема Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» (стаття 17), як обов'язкова, крім окремих випадків, що є виключеннями із загального правила. Поясненням такої позиції законодавця може бути його прагнення створити додаткові охоронні механізми щодо забезпечення прав і законних інтересів учасників ринку цінних паперів. Такий крок, на наше переконання, є досить ефективним, зокрема, з тих позицій, що значно підвищує інвестиційну привабливість вітчизняних фінансових інструментів для іноземних партнерів.

Водночас, незважаючи на те, що відносини на вітчизняному фондовому ринку є досить чітко врегульованими, окремі питання мають особливу наукову і практичну цінність, а тому є актуальними для сфери юриспруденції. Одним із таких питань є підстави й умови участі торгівця цінними паперами в господарських правовідносинах, актуальність якого пояснюється тим, що положення законодавства відносять до діяльності з торгівлі цінними паперами брокерську діяльність, андеррайтинг, дилерську діяльність й управління цінним паперами, і при цьому в окремих випадках розмежувати відповідні види діяльності досить складно. У практиці правозастосування така ситуація закладає передумови неправильної кваліфікації статусу і характеру дій торгівця цінними паперами, а тому й наслідків, до яких призводять його дії, що в цілому спри- яє виникненню юридичних конфліктів.

Питання участі торгівця цінними паперами в господарських правовідносинах і особливостей його правового статусу знайшло висвітлення на сторінках наукових праць таких вчених-правників, як В. А. Васильєва, М. Ю. Віхляєв, В. В. Вознесенська, С. В. Глібко, О. В. Дідич, А. І. Дрішлюк, Д. В. Задихайло, С. С. Занковський, Д. О. Зеньков, В. О. Качур, В. Л. Костюк, В. О. Котюк, С. В. Лопатін, С. Ю. Любімова, О. О. Маркова, В. С. Мілаш, О. М. Музичук, А. В. Панчишен, В. Д. Примак, Ю. О. Пундор, В. В. Резнікова, Т. О. Санжарук, С. О. Сергєєв, А. М. Шульга, Н. Я. Якимчук, В. Л. Яроцький та ін.

Метою статті є визначення на підставі норм законодавства і наукових положень, розроблених вченими-правниками, підстав і умов участі торгівця цінними паперами в господарських правовідносинах у правовому статусі дилера, брокера, андеррайтера й управителя цінними паперами.

Сьогодні в юридичній літературі вироблена уніфікована позиція, відповідно до якої підставами виникнення, зміни, переходу та припинення прав суб'єктів правовідносин є юридичні факти, під якими розуміють такі обставини реального життя, з якими норми права пов'язують встановлення, зміну чи припинення правовідносин [1, с. 308-309]. У сучасних умовах розвитку правовідносин юридичні факти тісно вплетені в правову матерію, оскільки забезпечують її динаміку. Справедливо зазначив із цього приводу О. Печений: «Із внесення поняття «юридичного факту» до «тіла» правової норми ... впливає принципова позиція законодавця щодо погодження із сталою теоретичною

позицією, за якою підставою виникнення цивільних прав та обов'язків є саме юридичні факти. Взаємозв'язок юридичних фактів і суб'єктивних прав полягає в обов'язковій присутності перших, тобто для доведення наявності в особи конкретного суб'єктивного права необхідно встановити, чи мав місце юридичний факт, який був підставою виникнення цього права» [2, с. 142-143]. Водночас, як вдало зазначила О. І. Харитонова, характеризуючи правову категорію «юридичні факти», варто враховувати, що при цьому доцільно розрізняти юридичні факти і так звані «юридичні умови» – обставини, що мають юридичне значення для настання правових наслідків, але пов'язані з ним не прямо, а через проміжні ланки [1, с. 309].

Таким чином, динаміка правовідносин, зокрема, на ринку цінних паперів (фондовому ринку) забезпечується юридичними фактами, які мають місце і спричиняють юридичні наслідки за певних юридичних умов. У зв'язку із цим саме юридичні факти спричиняють наслідок у формі виникнення у суб'єкта господарського права спеціального господарсько-правового статусу торгівця цінними паперами і визначають виникнення, зміну і припинення його прав і обов'язків, а також прав і обов'язків учасників правовідносин за участю торгівця цінними паперами. Іншими словами, в силу того, що господарсько-правовий статус торгівця передбачає існування у нього певних прав і обов'язків, їх виникнення пов'язується з юридичними фактами, однак юридичні факти водночас є і причиною виникнення самого статусу торгівця цінними паперами; зокрема, таким юридичним фактом є видача суб'єкту ліцензії на зайняття відповідним видом діяльності.

Специфіку господарських правовідносин за участю торгівця складає та обставина, що сам статус торгівця передбачає здійснення в його межах дилерської, брокерської діяльності, андеррайтингу й діяльності з управління цінними паперами, у зв'язку з чим набуття кожного спеціалізованого статусу передбачає певні юридичні факти. Враховуючи наведене, існує необхідність розгляду підстав і умов виникнення кожного спеціалізованого статусу в межах загального спеціального статусу торгівця цінними паперами.

В окресленому ракурсі необхідно брати до уваги, що у зв'язку з тим, що правовий статус торгівця цінними паперами передбачає здійснення конкретних видів діяльності, всі умови його участі в господарських правовідносинах з приводу цінних паперів можна поділити на загальні та спеціальні. Перші обумовлюють можливість виникнення самого лише правового статусу торгівця, а другі – безпосередньо статусу брокера, дилера, андеррайтера або управителя.

У зв'язку з наведеним в цілому можна констатувати, що, враховуючи ту обставину, що пунктом 2 Ліцензійних умов провадження професійної діяльності на фондовому ринку (ринку цінних паперів) – діяльності з торгівлі цінними паперами, затверджених рішенням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 14 травня 2013 року № 819, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 01 червня 2013 року за № 857/23389 (далі – Ліцензійні умови), визначено, що професійна діяльність на фондовому ринку – діяльність із торгівлі цінними паперами – провадиться торговцями цінними паперами – господарськими товариствами [3, п. 2], то загальними умовами участі торгівця в правовідносинах із цінними паперами в ролі дилера, брокера, андеррайтера або управителя цінними паперами є наявність загальної господарської правосуб'єктності, а також отримання ліцензії на провадження відповідного виду діяльності. При цьому перша умова досягається в процесі державної реєстрації юридичної особи – господарського товариства, що і є правостановлюючим юридичним фактом, адже саме з моменту державної реєстрації господарське товариство набуває базові права суб'єкта підприємницької діяльності.

Що ж стосується отримання ліцензії, то це також є правостановлюючим юридичним фактом, оскільки з ним пов'язується виникнення правового статусу торгівця цінними паперами і можливість реалізації прав і обов'язків у формі дилерської, брокерської діяльності, андеррайтингу або діяльності з управління цінними паперами. Таким чином, набуття правосуб'єктності (загальної та спеціальної) є умовами провадження торговцем цінними паперами відповідної діяльності.

Сама по собі державна реєстрація юридичної особи здійснюється за заявничим принципом за документами, що подаються засновниками товариства, і з урахуванням презумпції достовірності поданих відомостей. У цілому, якщо узагальнити положення Законів України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» і «Про господарські товариства», то всі умови настання юридичного факту – державної реєстрації юридичної особи – господарського товариства – можна умовно поділити на такі:

- 1) обрання організаційно-правової форми;
- 2) визначення найменування й місця знаходження товариства;
- 3) визначення структури органів управління й їх формування;
- 4) визнання порядку входу/виходу з товариства;
- 5) визначення й затвердження розміру статутного капіталу товариства.

При цьому існування зазначених умов фактично підтверджується документами, що подаються засновниками державному реєстратору.

У свою чергу Ліцензійні умови висувують умови отримання ліцензії, що, відповідно, є умовами настання відповідного юридичного факту. У загальному вигляді такі умови можна поділити на декілька видів, а саме:

- 1) умова щодо існування юридичної особи у визначеній організаційно-правовій формі, зокрема у формі господарського товариства, або здійснення діяльності в правовому статусі банку (пункт 2 розділу I Ліцензійних умов);
- 2) умова щодо юридичних зв'язків з іншими суб'єктами. Торговець цінними паперами може здійснювати діяльність лише за умови членства щонайменше в одному об'єднанні професійних учасників ринку цінних паперів та/або саморегульованій організації, що об'єднує професійних учасників ринку цінних паперів за відповідним напрямом професійної діяльності та включення ліцензіата (крім банку) до державного реєстру фінансових установ, які надають фінансові послуги на ринку цінних паперів (пункт 1 розділу II Ліцензійних умов);

3) умови щодо статутного капіталу торгівця, зокрема його розміру для здійснення окремого виду професійної діяльності, структури статутного капіталу торгівця і його частки в статутному капіталі інших учасників фондового ринку (пункти 3 та 4 розділу II Ліцензійних умов, частина перша статті 17 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок»);

4) умови власності торгівця, зокрема наявність у нього приміщення й обладнання для здійснення діяльності (пункти 5, 6, 11 Ліцензійних умов);

5) умови щодо організаційної структури й штату. Торговець цінними паперами повинен мати у своєму штаті необхідних фахівців, що відповідають сертифікаційним і професійним вимогам, з належною діловою репутацією і заборонаю сумісництва в випадках, визначених законодавством. Також ліцензіат повинен положення про провадження діяльності з торгівлі цінними паперами, положення про службу внутрішнього аудиту (контролю) (крім банків) й інші положення, визначені положеннями нормативно-правових актів (пункти 7 – 15 Ліцензійних умов) [3, розділи I та II];

6) умови несумісництва. Положеннями частини першої статті 17 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» визначено, що професійна діяльність із торгівлі цін-

ними паперами має бути виключною для торгівця цінними паперами, крім випадків, передбачених наведеним Законом. Йдеться, зокрема, про банки і банківську діяльність.

Таким чином, основними умовами участі торговця цінними паперами в правовідносинах на фондовому ринку є наявність у нього правового статусу господарського товариства і власне торгівця цінними паперами, тобто загальної і спеціальної господарської правосуб'єктності. Сама участь передбачає вчинення правочинів відповідним суб'єктом, зокрема укладення господарських договорів. Із цього приводу справедливо зазначила В. С. Мілаш, що одним із перших питань, що виникає на етапі укладення господарських договорів, є визначення здатності кожного з майбутніх контрагентів до укладання певного договору на боці однієї з його сторін. Укладення господарського договору з порушенням хоча б однією з його сторін господарської правосуб'єктності за частиною другою статті 207 ГК України визначається як можлива підстава визнання його недійсним [4, с. 204-205].

Що стосується підстав участі торговця цінних паперів у правовідносинах в правовому статусі брокера, дилера, андеррайтера або управителя цінним паперами, то, як правило, виникнення таких правовідносин відбувається внаслідок юридичного факту – договору, який укладається торговцем, однак варто брати до уваги, що правильна кваліфікація юридичного факту в такому разі прямо залежить від умов, за яких вчиняється відповідний правочин (настає юридичний факт). Саме сукупність юридичного факту й умов дає змогу визначити, в якому правовому статусі виступає торговець цінними паперами і до яких наслідків призводить відповідний юридичний факт. У зв'язку з наведеним визначити і юридичний факт і його умови дозволяють самі правові положення, зокрема норми Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок». Як зазначив В. О. Котюк, обставини й умови, за яких настає реалізація юридичних прав і обов'язків, виникають юридичні факти і правовідносини, визначаються гіпотезою правової норми. Вона допускає вживання слова «якщо». У свою чергу, власне правило поведінки суб'єктів міститься в диспозиції норми, яка допускає вживання слова «то» [5, с. 27].

Так, частиною 2 статті 17 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» визначено, що брокерською діяльністю є укладення торговцем цінними паперами цивільно-правових договорів (зокрема, на підставі договорів комісії, доручення) щодо цінних паперів та інших фінансових інструментів від свого імені (від імені іншої особи), за дорученням і за рахунок іншої особи [37, ст. 17].

В аспекті наведеного нормативного положення формується висновок, що основними юридичними фактами, які є підставами участі торговця цінними паперами в господарських правовідносинах в якості брокера, є:

1) укладення брокерського договору (договору комісії, доручення тощо) між торговцем цінними паперами і клієнтом (інвестором), на підставі якого між зазначеними суб'єктами виникають «внутрішні правовідносини» (внутрішній юридичний факт);

2) укладення брокером правочинів з іншими учасниками фондового ринку, на підставі яких виникають зовнішні правовідносини (зовнішній юридичний факт).

На наше переконання, як і у випадку зі спеціальною правосуб'єктністю, статус брокера торговця цінними паперами отримує з моменту укладення брокерського договору. Адже, якщо вважати, що такий статус він отримує з вчиненням правочинів із цінними паперами в інтересах інвестора, то виходить, що до моменту вчинення таких правочинів він ще не є брокером, а тому не може постати в правовідносинах з іншими учасниками фондового ринку як брокер, а тому і набувати такого статусу при вчиненні правочину. У зв'язку з цим торговець цінними паперами набуває правового статусу брокера, а також відповідні права й обов'язки брокера перед інвестором та іншими

суб'єктами саме в момент укладення брокерського договору. У свою чергу, укладення ним у подальшому договору на фондовому ринку здійснюється в межах реалізації правового статусу брокера і лише встановлює відносні правовідносини з іншими учасниками ринку стосовно конкретних об'єктів.

Звичайно, що умовами внутрішнього юридичного факту будуть наявність загальної та спеціальної правосуб'єктності торговця (наявність правового статусу торговця). При цьому умовами зовнішнього юридичного факту є:

1) наявність правового зв'язку між торговцем цінними паперами і клієнтом, що опосередковується брокерським договором, договорами комісії, доручення тощо;

2) наявність повноважень на проведення обраного типу операції (вчинення обраного правочину). Брокер повинен вчинити правочини в межах своїх повноважень, визначених договором з клієнтом, і не виходити за них;

3) здійснення діяльності від свого імені або імені клієнта (інвестора);

4) здійснення діяльності в інтересах клієнта (інвестора). Інтерес клієнта не виключає майнового інтересу брокера в отриманні винагороди за надання брокерських послуг, однак при наданні таких послуг інтерес клієнта є основним, а інтерес брокера – другорядним;

5) здійснення діяльності за рахунок клієнта (інвестора), що означає фактичне фінансування останнім операцій, які проводяться брокером в інтересах клієнта.

Сукупність наведених умов (ознак) є кваліфікуючою, оскільки відрізняє брокерську діяльність від інших дій з торгівлі цінними паперами.

Варто зазначити, що особливе місце серед видів із торгівлі цінними паперами займає дилерська діяльність. Правовий статус дилера передбачає здійснення ним діяльності на власний ризик і від свого імені, у зв'язку з чим у правовідносинах, і зокрема в правочинах, він виступає як самостійний суб'єкт. Зокрема, як визначено частиною третьою статті 17 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок», дилерська діяльність – укладення торговцем цінними паперами цивільно-правових договорів щодо цінних паперів та інших фінансових інструментів від свого імені та за свій рахунок з метою перепродажу, крім випадків, передбачених законом [6, ст. 17].

Наведене дозволяє стверджувати, що підставою участі дилера в правовідносинах на фондовому ринку є юридичний факт – укладення ним угод з іншими учасниками ринку. У силу того, що він діє від власного імені й у власних інтересах, юридичний факт, що опосередковує виникнення правовідносин між ним і клієнтом, відсутній. Тим не менше для того, щоб юридичний факт – договір (правочин), вважався таким, що вчинений у межах правового статусу дилера, необхідним є дотримання таких (крім загальних) правових умов:

1) укладення договору (вчинення правочину) від свого імені;

2) укладення договору (вчинення правочину) за власний рахунок, тобто за рахунок коштів або цінних паперів, що перебувають у власності торговця цінними паперами;

3) укладення договору (вчинення правочину) з метою перепродажу, крім випадків, передбачених законом.

Остання умова вчинення правочину підкреслює систематичність діяльності дилера і її комерційний характер, адже якщо дилер, наприклад, придбаває на фондовому ринку акції певного суб'єкта, не маючи на меті їх подальший продаж, то основною метою вчиненого ним правочину є набуття корпоративних прав, а тому за таким правочиним він виступає звичайним покупцем цінних паперів, однак не дилером.

Що стосується умов і підстав участі у правовідносинах управителя цінними паперами, то вони є схожими на умови й підстави участі брокера, за виключенням певних

елементів, однак умови й підстави участі в правовідносинах на фондовому ринку управителя мають свою специфіку.

Так, частиною п'ятою статті 17 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» діяльність з управління цінними паперами визначена як діяльність, яка провадиться торговцем цінними паперами від свого імені за винагороду протягом визначеного строку на підставі договору про управління переданими йому цінними паперами, іншими фінансовими інструментами та грошовими коштами, призначеними для інвестування в цінні папери та інші фінансові інструменти, а також отриманими у процесі управління цінними паперами, іншими фінансовими інструментами і грошовими коштами в інтересах установника управління або визначених ним третіх осіб [6, ст. 17].

Так само, як і у правовідносинах, що виникають при здійсненні брокерської діяльності, для управління цінними паперами характерні два юридичні факти – внутрішній і зовнішній:

1) укладення договору управління цінним паперами професійним учасником ринку цінних паперів з установником управління;

2) укладення управителем правочинів з іншими суб'єктами.

Що стосується умов, які одночасно є кваліфікуючими ознаками діяльності з управління цінними паперами, то до них належать:

1) наявність правового зв'язку між торговцем цінними паперами і клієнтом, що опосередковується договором управління цінними паперами, договором управління майном тощо;

2) наявність повноважень на проведення обраного типу операції (вчинення обраного правочину). Управитель повинен вчиняти правочини в межах своїх повноважень і відповідно до мети, визначених договором;

3) здійснення діяльності від свого імені;

4) здійснення діяльності в інтересах установника управління або визначених ним третіх осіб (вигодонабувачів);

5) здійснення діяльності за рахунок установника управління.

Формально умови участі торговця цінними паперами в правовідносинах у статусі брокера й управителя цінними паперами є майже тотожними, за виключенням того, що брокерська діяльність може здійснюватися від імені брокера або від імені клієнта, а управління – лише від імені управителя. Крім того, з формальних визначень брокерську діяльність і діяльність з управління цінними паперами може різнитися потенційна можливість першої бути безоплатною і виключно оплатністю другої, однак, на наше переконання, це не є достатньою кваліфікуючою ознакою.

Вважаємо, що в загальному вигляді відмінності між брокерською діяльністю і діяльністю з управління цінними паперами полягає у підставах і обсягах прав і обов'язків торговця. Підставою надання брокерських послуг є договір комісії, доручення тощо, а послуг з управління цінними паперами – договір управління майном або договір управління цінними паперами. При цьому діяльність з управління майном є ширшою за змістом, адже управитель має обов'язок погоджувати з установником управління вчинення правочинів стосовно відчуження речей, переданих в управління, а також їх застави, тоді як брокер, що діє на підставі договору доручення, для діяльності в інтересах клієнта має погоджувати всі дії, що виходять за межі конкретного доручення.

Стосовно андеррайтингу варто зазначити, що він може мати дві форми – чисту і змішану. Причому друга характеризується тим, що є певним поєднанням дилерської діяльності і власне андеррайтингу.

Частиною четвертою статті 17 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» андеррайтинг визначено як укладення торговцем цінних паперів договору щодо відчуження цінних паперів та/або здійснення дій чи

надання послуг, пов'язаних із таким відчуженням, у процесі емісії цих цінних паперів за дорученням, від імені та за рахунок емітента на підставі відповідного договору з емітентом [6, ст. 17].

Як і у відносинах, що виникають при наданні брокерських послуг або послуг з управління цінними паперами, андеррайтер бере участь у двох видах правовідносин. Перші є внутрішніми і виникають між ним і емітентом. Підставою їх виникнення є договір андеррайтингу або інший договір, умови якого передбачають надання торговцем цінними паперами послуг андеррайтингу. У свою чергу, зовнішні правовідносини виникають між андеррайтером та іншими суб'єктами стосовно відчуження цінних паперів.

Умовами укладення андеррайтером договорів, що опосередковують виникнення зовнішніх правовідносин, є:

1) наявність правового зв'язку між торговцем цінними паперами і клієнтом (емітентом), що опосередковується договором з надання послуг андеррайтингу;

2) наявність повноважень на проведення обраного типу операції (вчинення обраного правочину);

3) здійснення діяльності від імені емітента;

4) здійснення діяльності в інтересах емітента;

5) здійснення діяльності за рахунок емітента.

Наведені умови участі андеррайтера в правовідносинах також є схожими на умови участі брокера й управителя цінними паперами, однак відмінності між цими видами діяльності полягають як у підставі виникнення, так і в правах і обов'язках андеррайтера, які є значно вужчими за права і обов'язки брокера чи управителя. По-перше, участь андеррайтера в правочинах щодо цінних паперів не є обов'язковою і визначається на розсуд самого емітента, що впливає з положення частини восьмої статті 17 й статті 28 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок». По-друге, участь андеррайтера обмежується стадією емісії, оскільки після її завершення послуга андеррайтингу втрачає можливість бути наданою. По-третє, діяльність андеррайтера обмежується відчуженням емітованих цінних паперів іншим учасникам обороту. У зв'язку з наведеним андеррайтер, по суті, є брокером, який забезпечує відчуження цінних паперів першим власником на етапі їх емісії, або дилером, який стає першим власником емітованих цінних паперів (якщо він сам їх придбаває), оскільки положення законодавства надають йому право придбавати емітовані цінні папери навіть за наявності договору андеррайтингу з емітентом.

У зв'язку з окресленим наведені вище ознаки характеризують умови традиційної участі андеррайтера в правовідносинах, однак у разі, коли він сам придбаває цінні папери, що емітуються, і стає їх першим власником, умови його участі в правовідносинах є аналогічними умовам участі дилера.

Узагальнюючи вищевикладене, необхідно констатувати, що підприємницька діяльність торговця цінними паперами базується на договірних засадах, адже він здійснює діяльність з андеррайтингу, управління цінними паперами або операції в рамках брокерської діяльності лише за наявності повноважень, переданих йому клієнтом. У такому разі договір є тим юридичним фактом, який опосередковує виникнення відносин між торговцем і клієнтом з однієї сторони і торговцем та іншими особами (в інтересах клієнта) – з іншої. Хоча в якості винятку варто розглядати і вчинення правочинів в інтересах особи, однак без попереднього доручення, хоча й з подальшим їх погодженням. Однак, на наше переконання, така діяльність здійснюється в межах конвалідації (оздоровлення) правочину і є юридичною фікцією, відповідно до якої воля відповідної особи на вчинення брокером, управителем або андеррайтером відповідних дій існувала на момент вчинення ним відповідного правочину, хоча фактично на момент вчинення такої волі ще не могло бути. Якщо ж відповідний правочин не погоджується в подальшому, то він є дефектним

у частині повноважень торговця і залежно від обставин може бути нікчемним або визнаним судом недійсним.

Майже аналогічним чином спрацьовує юридичний механізм і при неукладеному договорі про надання брокерських послуг, а також послуг з андеррайтингу чи управління цінними паперами. Такий правочин, будучи неукладеним, не породжує правових наслідків, у зв'язку з чим не наділяє торговця відповідними повноваженнями, а тому і правочини, що ним вчиняються, не мають юридичної сили.

Що стосується дилера, то він є самостійною фігурою на фондовому ринку, який здійснює свою діяльність від свого імені й у власних інтересах, а тому єдиною умовою його участі у відповідних правовідносинах є наявність загальної і спеціальної правосуб'єктності (наявність правового статусу торговця цінними паперами).

Однак стосовно розмежування підстав і умов участі торговця цінними паперами в правовідносинах під різними правовими статусами варто зазначити, що це питання має переважно практичне значення, особливо при кваліфікації дій торговця, адже саме співвідношення його дій й підстав виникнення його повноважень дає змогу визначити, чи діє він у межах заявленого правового статусу і чи відповідають його дії його повноваженням, а тому й встановленню наслідків їх вчинення, адже цілком може мати місце ситуація, коли, наприклад, дилер, вступаючи в правовідносини від свого імені і заявляючи статус дилера, насправді діє за рахунок третьої особи і в межах наявних на те повноважень, що в кінцевому підсумку може бути підставою для переведення прав за вчиненими ним правочинів на клієнта (інвестора).

ЛІТЕРАТУРА

1. Харитонов О. І. Класифікація юридичних фактів у адміністративному праві: проблемні питання / О. І. Харитонов // Акт. пробл. держави і права. – 2003. – Вип. 18. – С. 308–312.
2. Печений О. Підстави виникнення цивільних прав та обов'язків: аналіз юридичної конструкції ст. 11 ЦК України / О. Печений // Вісник Академії правових наук України. – 2007. – № 1 (48). – С. 141–149.
3. Про затвердження Ліцензійних умов провадження професійної діяльності на фондовому ринку (ринку цінних паперів) – діяльності з торгівлі цінними паперами : рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 14 травня 2013 року № 819, зареєстроване в Міністерстві юстиції України 01 червня 2013 року за № 857/23389 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 52. – Ст. 1911 (зі змінами).
4. Мілаш В. С. Теоретико-правові засади господарсько-договірної діяльності / В. С. Мілаш // Вісник Національної юридичної академії України ім. Я. Мудрого. – 2010. – № 1. – С. 203–212.
5. Котюк В. О. Основи держави і права : навч. посіб. для студ. юрид. вузів і факультетів / В. О. Котюк. – К. : Вентурі, 1995. – 176 с.
6. Про цінні папери та фондовий ринок : Закон України від 23 лютого 2006 року № 3480-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 31. – Ст. 268 (зі змінами).

УДК 346.2:349.7

ЗАСОБИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

**Ямкова І.М.,
к.ю.н., доцент**

**кафедри цивільного, господарського та кримінального права
Інститут права та суспільних відносин**

Стаття визначає основні засоби державного регулювання господарської діяльності. На основі аналізу норм господарського законодавства досліджуються порядок та форми їх застосування. Надані пропозиції щодо вдосконалення діючого законодавства з метою підвищення ефективності застосування зазначених засобів державного регулювання у сфері господарювання.

Ключові слова: суб'єкт господарювання, засоби впливу, господарська діяльність, державне регулювання, ліцензування, оподаткування, державна підтримка.

Ямкова И.Н. / СРЕДСТВА ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ХОЗЯЙСТВЕННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ / Институт права и общественных отношений, Украина

В статье рассматриваются основные средства государственного регулирования хозяйственной деятельности. На основе норм хозяйственного законодательства исследованы порядок и формы их применения. Предложены меры усовершенствования действующего законодательства с целью повышения эффективности применения средств государственного регулирования хозяйственной деятельности.

Ключевые слова: субъект хозяйствования, средства влияния, хозяйственная деятельность, государственное регулирование, лицензирование, налогообложение, государственная поддержка.

Yamkova I.M. / MEANS OF STATE REGULATION OF ECONOMIC ACTIVITY / Institute of Law and Public Affairs, Ukraine

State regulation of macroeconomic processes in an optimal combination of market self-regulation of economic processes is a basic principle of the establishment of economic legal order in Ukraine. The legal norms of economic legislation (Commercial Code) set out the basic principles, trends and forms of government's participation for the purpose of control and supervision of economic entities.

Articles 12 Commercial Code of Ukraine establishes the following means of state regulation, public procurement, licensing, patenting and quotas; certification and standardization, the use of standards and limits; regulation of prices and tariffs; providing investment tax and other benefits; providing grants, compensations target innovations and subsidies. The most influential means the author considers licensing, taxation and state support of the economic entities.

Business licensing is a set of decisions and actions of taken by public power with the aim to ensure regulatory state influence on business development, consumer protection and public interests of the state, backed by the ability to use means administrative enforcement and administrative responsibility.

The essence of state support in activities economic entities is creation favorable legal, economic, social, informational and other conditions to implement their basic social and economic interests, according to the main directions of state support of business entities. Application of these means of state regulation intended to establish efficient economic conditions for each economic entity through which achieved a balance between the interests of private entities and public interests of the state and society.

Key words: economic entity, economic activity, means of state regulation, licensing, taxation, state support economic entities.